

УДК 338.242.2 УДК 339.52

**Деркач Т. В.**

Міжнародний гуманітарний університет

**РОЛЬ СОТ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК**

У статті розглядається принципово новий підхід до аналізу ролі Світової Організації Торгівлі (СОТ) у світовій економіці із застосуванням поняття глобального виміру національних економік. Аналізується відмінність Декларації Балі від звичних документів СОТ та позиціонування у світовій торгівлі розвинутих країн та країн, що розвиваються.

**Ключові слова:** СОТ, глобалізація, Декларація Балі, глобальний вимір національної економіки, синергетичний ефект.

**Постановка проблеми.** Проблеми розвитку нової відкритої економіки у XXI столітті перетворилися на загальносвітові. Наприкінці минулого віку більшість країн світу заснували СОТ та набули статусу її учасників. СОТ – це майже єдина світова економічна інституція, у діяльності якої досягнуто певного консенсусу, що відображено у Декларації Балі, між країнами різних ступенів соціально-економічного розвитку. Притаманна СОТ регулювальна функція щодо світової торгівлі застосовує її функції «критичної маси», що визначає генеральну лінію процесів глобалізації. Країни СОТ отримують загальний синергетичний ефект за результатами глобальної взаємодії та відповідний глобальний вимір своїх національних економік. Вступ України до СОТ (2008 р.) надав нового змісту процесам адаптації національної економіки до умов світової торгівлі, але не менш важливим є глобальний світовий вимір української економіки в умовах конкурентної лібералізації торгівлі, яким не можна нехтувати.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В епоху глобалізації торговельно-економічні відносини країн стають все більш складними і суперечливими. У сучасних умовах зовнішньоекономічна діяльність відіграє провідну роль у розвитку національної економіки. Не можна не відзначити, що інші країни створювали національні системи регулювання зовнішньоекономічними відносинами протягом десятиліть, тому, природно, перехід України від системи монополії держави на зовнішньоекономічну діяльність до системи регулювання в цілому відповідає стандартам ринкової економіки. При цьому угоди, що укладаються відповідно та з урахуванням положень СОТ, все частіше доповнюються численними двосторонніми угодами або угодами з обмеженою кількістю учасників сторін. Дослідження діяльності СОТ в даному контексті має безпосередній практичний інтерес для нашої країни, яка в якості нової держави-члена прагне до ефективної участі в цій організації. Різні теоретичні і практичні аспекти цієї проблематики знайшли своє відображення в роботах низки вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме В. Гейця, Т. Осташко, І. Бураковського, А. Роуза, М. Мейера, В.І. Дюмулена, Н.Н. Ливенцева, В. Хейфица, Я.Д. Лісоволика, Т.М. Ісаченко, В. Загашвили, В. Оболенського та інших.

**Виділення невирішеної проблеми.** Глобалізація створює виклики сучасній економічній науці у площині підходів та методів дослідження в багаторівневих процесах взаємодіючих структур/систем світової економіки серед яких світова торгівля відіграє провідну роль. Не вирішені питання глобального виміру національних економік та роль СОТ у його формуванні, включно до окремих показників.

**Формування цілей статті.** Ціль статті полягає у формулюванні сучасних підходів у дослідженні процесів трансформації ролі СОТ відповідно умовам глобалізації світової економіки та визначенню поняття глобального виміру національних економік.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** СОТ була створена в 1994 р. з метою лібералізації міжнародної торгівлі і регулювання торгово-політичних відносин держав – членів організації. СОТ є наступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), укладеної у 1947 р. і виконуючої свої функції протягом майже 50 років.

На початковому етапі свого існування Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ) регулювала виключно питання, які пов'язані з торгово-політичним забезпеченням зовнішньої торгівлі, що відобразилося у тексті ГАТТ і системі закріплених у ньому заходів регулювання зовнішньої торгівлі, основу яких складали митні тарифи [1, с. 10].

Основна мета СОТ – зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі і організація її діяльності у відповідності з прийнятими міжнародними правилами. До СОТ входить 80% всіх країн світу, на частку яких припадає 97% світового торгового обороту [2, с. 4].

Діяльність СОТ виражається передусім в укладанні угод, спрямованих на зниження ставок митних тарифів і поступове усунення нетарифних бар'єрів. На думку розвинутих країн, за ініціативою яких створена СОТ, саме економічна свобода у міжнародній торгівлі сприяє економічному зростанню і підвищенню добробуту населення. Механізми СОТ дозволяють захистити інтереси вітчизняних виробників і споживачів, збільшуючи «плюси» та зменшуючи «мінуси» від членства в СОТ [3, с. 234].

Багатостороння торговельна система СОТ базується на низці головних принципів, зокрема:

- недискримінації торговельних партнерів, товарів і послуг вітчизняного та іноземного походження;

- сприянні відкритості шляхом зменшення торговельних бар'єрів, у тому числі ввізних мит та нетарифних обмежень імпорту та експорту;

- прогнозованості і прозорості торговельної політики задля уникнення довільного встановлення бар'єрів у торгівлі.

Кожна країна світу, у тому числі Україна, прагне зайняти «нішу» у міжнародній торгівлі та приймати участь в регулюванні зовнішньоторговельних відносин, а також зацікавлена в економічних вигодах, пов'язаних з більш сприятливими умовами на ринках країн – членів СОТ. Оскільки членами СОТ є більшість країн світу, держави, які не входять в цю міжнародну організацію, у своїх відносинах з країнами – членами СОТ повинні дотримуватися її вимог в односторонньому порядку.

При цьому країни – не члени СОТ не мають відповідних прав щодо захисту своїх інтересів по положенням її угод [3, с. 234].

Важливу роль у системі ГАТТ грали періодичні переговорні конференції (всього їх пройшло дев'ять), остання з яких була в межах «Доха-раунд» (табл. 1).

В рамках СОТ послідовно розвинені і доповнені основні принципи, закладені в основу багатосторонньої торговельної системи з моменту підписання ГАТТ.

Таблиця 1  
Основні раунди ГАТТ [1]

Раунд	Роки	Кількість країн	Питання
Гаванський	1947	23	ГАТТ вступило в силу
Аннесинський	1949	13	
Торквейський	1950	34	
Женевський	1956	22	Зниження тарифів; вироблення стратегії щодо країн, що розвиваються
Раунд Діллона	1960-1961	45	Подальше зниження тарифів
Раунд Кеннеді	1962-1967	48	Зниження тарифів на повсюдній основі; антидемпінговий кодекс
Токійський раунд	1973-1979	99	Зниження тарифів на промислові товари; обговорення нетарифних заходів, розширення системи ГАТТ
Уругвайський раунд	1986-1994	125	Зниження тарифів на промислові товари; регулювання застосування нетарифних заходів, створення СОТ
Доха-раунд	2001-2014	160	Скасування експортних бар'єрів, полегшення доступу на ринки несільськогосподарських товарів, створення умов для більш ліберальної торгівлі між країнами з різним рівнем розвитку через зниження високих держдотацій сільському господарству, уточнення правил регулювання торгівлі послугами

Полягають вони у наступному: захист національної промисловості тарифними методами, зниження тарифів і їх зв'язування проти подальшого підвищення, взаємне надання режиму найбільшого сприяння (РНС) у торгівлі товарами, режим найбільшого сприяння, національний режим внутрішнього оподаткування та регулювання, принцип національного режиму, а саме рівного відношення до вітчизняних і іноземних виробників, транспарентність, правило єдиного пакету, вирішення торговельних суперечок шляхом консультацій і переговорів, спеціальний і диференційований режим для країн, що розвиваються та для менш розвинутих країн.

Зростаючий вплив компаній на процес і результати прийняття торговельно-політичних рішень державою обумовлює часто тенденцію перевагу приватних інтересів над суспільними [4].

У більшості країн світу діють механізми і процедури передачі до уряду запитів і пропозицій підприємницького співтовариства, яке таким чином впливає на формування регуляторної політики.

Суб'єктами права СОТ є уряди країн-учасниць, які діють в цій організації, висловлюючи інтереси своїх торгово-промислових кіл [5, с. 4-5].

СОТ, що базується у своїй діяльності на досягненні згоди між усіма учасниками, використовувала зацікавленість експортерів у лібералізації для подолання опору місцевих виробників, які побоюються конкуренції з боку іноземних компаній. Що стосується споживачів, то вони значною мірою виграли від проведення відповідних реформ [6, с. 4]. Сучасні виклики глобалізації та супутньої їй регіоналізації світового господарства ставлять дуже непрості завдання перед СОТ, у тому числі пов'язані з її теперішньою та майбутньою роллю в регулюванні міжнародної торгівлі та інших сфер міжнародного економічного співробітництва [6, с. 11].

У листопаді 2001 року на Конференції міністрів СОТ у Доці (столиця держави Катар) в результаті компромісу між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються багатосторонні торговельні перемови були відкриті. Вони отримали назву «Доха-раунд». Угода щодо спрощення процедур торгівлі – це найбільш емна, складна і принципово важлива угода, прийнята на Дев'ятій конференції міністрів СОТ. Сама проблема – спрощення процедур торгівлі – була позначена як одна з найважливіших у програмі роботи СОТ. Ще у 2001 році ця проблема була включена у Програму Доха-раунду. Переговори щодо спрощення процедур торгівлі проходили в рамках окремої Переговорної групи СОТ. Їх мета – не обмін поступками і зобов'язаннями, як це відбувалося в переговорах щодо зниження торгових бар'єрів, а підготовка загальної угоди, яка б зобов'язувала всіх дотримуватися правил, на основі яких повинні бути побудовані процедури, що визначають переміщення товарів через митні кордони країн-членів СОТ [2, с. 13].

У багатосторонніх переговорах Доха-раунду міністри країн – членів СОТ визнали значення діючої багатосторонньої торговельної системи, що базується на правових принципах, заявили про свій намір посилити цю систему і зробити СОТ важливим інструментом боротьби проти всіх форм протекціонізму, інструментом сприяння економічному розвитку.

Це інтерпретується як зобов'язання країн – членів СОТ не вводити обмеження, дозволені правилами СОТ для захисту національного ринку. Представники країн, що розвиваються, однак, заявили про своє право використовувати в цілях захисту національного ринку заходи, які передбачені в угодах СОТ, зокрема можливість піднімати діючі мита до рівня пов'язаних.

Середній рівень зв'язаних мит у країнах, що розвиваються, – 42%, а застосовуваних мит – 10%. Ця різниця і є основою в розходженні позиції розвинених держав та держав, що розвиваються з цього питання [7, с. 4].

Згідно з правилами, будь-яка країна може подати на іншу в суд СОТ, якщо вважатиме, що її корпорації зазнають дискримінації на території цієї країни.

Зростаюче число преференційних торгових угод включають зобов'язання істотно більші, ніж передбачає СОТ, а також містять положення, що виходять за рамки порядку і мандата СОТ [8, с. 21].

В результаті проведення дев'ятої конференції було прийнято пакет угод, за назвою «Пакет Балі», який містить важливі домовленості, серед яких найбільш важливою є угода про спрощення процедур у торгівлі. Після 1995 р. це перше суттє-

ве розширення правової бази СОТ. Це обумовлено більш твердою позицією країн, що розвиваються, їх статусом головних ринків збуту для розвинених країн, посиленням своїх позицій як у світовій економіці, так і у світовій торгівлі (наприклад, КНР).

Розділ пакету, присвячений мандату раунду Доха, містить домовленості по чотирьом основним напрямкам: спрощення процедур торгівлі, деяких питань сільського господарства, питань торгівлі бавовною, а також питань розвитку і найменш розвинених країн [9, с. 3].

За оцінками аналітиків, Балійський пакет угод дозволить істотно збільшити обсяги світової торгівлі і призведе до зростання глобального ВВП на 1 трлн дол. США. Одним з ключових досягнень зустрічі міністрів торгівлі на Балі стала Угода щодо спрощення процедур торгівлі, спрямована на спрощення та модернізацію митних процедур. Згідно з дослідженням ОЕСР, повне виконання цієї Угоди може дозволити країнам з низьким рівнем доходів скоротити загальні витрати в торгівлі на 14,1%, країнам з рівнем доходів нижче середнього – на 15,1% і країнам з рівнем доходів вище середнього – на 12,9% [9, с. 3].

Пакет Балі відрізняється від звичних документів СОТ. Перше, що необхідно відмітити, – це те, що Пакет Балі містить документи різні за своєю правовою та економічною значимістю. По-друге, багато з цих документів не містять жорсткі правові зобов'язання, а заяви про узгоджені наміри та напрямки пошуку остаточних рішень [2, с. 11].

По-третє, звертає на себе увагу, що правова мова угод допускає більшу ступінь свободи при їх виконанні. Так, окремі країни самі можуть вільно вибирати, які правові зобов'язання брати на себе, а які ні, який принцип буде, або, навпаки, не буде виконуватися.

Це – перші угоди з системних питань, отримані як результат багатосторонніх торгових переговорів у рамках СОТ, прийняті консенсусом всіма учасниками переговорів і які охоплюють значущі питання. Означають вони і те, що переговорна функція СОТ працює.

Угода щодо спрощення процедур торгівлі – це найбільш ємна, складна і принципово важлива угода, прийнята на Дев'ятій конференції міністрів СОТ. Сама проблема – спрощення процедур торгівлі була позначена як одна з найважливіших у програмі роботи СОТ буквально з перших днів її існування.

Угода зі спрощення процедур торгівлі складається з двох частин:

- Перша частина містить положення щодо спрощення процедур торгівлі. В документі 13 статей, що містять серйозні пропозиції щодо модернізації та спрощення митних процедур.

- Друга частина – це спеціальний і диференційований режим для країн, що розвиваються і найменш розвинених країн-членів СОТ [2, с. 13].

Друга частина Угоди стосується спеціального та диференційованого режиму для країн, що розвиваються, і найменш розвинених держав. Тут одразу ж встановлюється, що положення першої частини Угоди будуть реалізовані державами, що розвиваються, у відповідності з їх можливостями і протягом такого часу, який дозволить їх реалізувати.

Від найменш розвинених країн потрібна реалізація правових положень Угоди тільки в тій мірі, в якій їм це дозволять індивідуальні фінансові і торгові можливості і потреби їх розвитку.

Такий стан має розглядатися як суттєва перемога держав, що розвиваються. Якоюсь мірою – це

повернення до тих умов, які існували в ГАТТ 1947 до прийняття Угоди про заснування СОТ [2, с. 15].

За експертними оцінками, завдяки спрощенню та уніфікації торгових процедур частка витрат, пов'язаних з перетином кордону, у вартості товару зменшиться з 10% до 5%, а в цілому світова економіка виграє близько 1 трлн дол. Однак сам по собі перехід на єдині для всіх країн правила спричинить за собою певні витрати. Тому для найменш розвинених країн передбачений перехідний період тривалістю до восьми років.

Сільськогосподарський блок виявився найбільш проблемним. До нього увійшли такі питання, як продовольча безпека, тарифні квоти і експортна конкуренція. Тут особливо гостра ситуація склалася навколо вимоги Індії дозволити державам закуповувати сільськогосподарську продукцію для створення продовольчих резервів за фіксованими цінами [10, с. 2].

Після тривалих обговорень Індія погодилася відкласти остаточне вирішення цього питання на чотири роки, до 11-ї конференції СОТ, і на даному етапі задовольнялася прийняттям тимчасового порядку, який містить два основних положення. Розвинені країни не стануть заперечувати проти того, щоб країни, що розвиваються, створювали продовольчі резерви шляхом державних закупівель за директивним цінами. Країни, що розвиваються, у свою чергу, пообіцяли, що створені таким чином запаси не будуть використані для підризу цін на світовому ринку [10, с. 2].

Зі збільшенням числа учасників СОТ (на Балі 160-м членом організації став Ємен) досягнення консенсусу з широкого кола питань стає надзвичайно важкою справою. Частково відмова від принципу консенсусу застосовується в СОТ при укладанні галузевих угод, в яких беруть участь лише зацікавлені країни. Однак подальша відмова від цього принципу призвела б до роздроблення організації, втрати її всесвітнього характеру [10, с. 3].

Синергетичний ефект взаємодії країн СОТ є предметом досліджень низці робіт. Найбільш відомі результати, отримані Роузом та дослідниками МВФ. Роуз, використовуючи гравітаційну модель, не визначив певного впливу СОТ на розвиток національних економік. Дослідники із МВФ провели поділ країн СОТ на дві групи: розвинуті країни та країни, що розвиваються. Це просте за змістом структурування дало певні значущі результати [11].

Можна без сумнівів провести аналогії із отриманням дуже великих синергетичних ефектів у будь-якій регіональній економічній організації чи зони вільної торгівлі для національних економік та їх відповідним за ієрархією та масштабом виміром.

Україна при приєднанні до СОТ взяла на себе зобов'язання з чотирьох напрямків, а саме щодо: 1) доступу на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів; 2) державної підтримки сільського господарства; 3) санітарних і фітосанітарних заходів; 4) експортної конкуренції в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі. Ці зобов'язання встановлюють певні обмеження на застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання агропродовольчих ринків, у тому числі ринків продукції тваринництва.

Відповідно до умов приєднання України до СОТ, граничний рівень митного захисту було зафіксовано на значно нижчому рівні, ніж у більшості її торговельних партнерів. Україна після чотирьох років перебування у СОТ оголосила про



необхідність перегляду своїх зобов'язань по більш ніж трьом із половиною сотням позицій імпортового тарифу. 27 жовтня 2011 року Україна зарезервувала право на перегляд поступок, зафіксованих у Розкладі поступок та зобов'язань України, в рамках угод СОТ у наступному трирічному періоді, який почався 1 січня 2012 року (документ СОТ G/МА/262 від 09.11.2011). Відповідно до цього рішення та після вивчення потреб у запровадженні додаткових захисних заходів, Україна висловила намір вступити в переговори і консультації з відповідними членами СОТ щодо модифікації зобов'язань, які стосуються тарифів, надавши відповідний перелік тарифних ліній [12]. Нотифікація включає 371 тарифну лінію, що становить 3% від загальної кількості товарних позицій у Митному тарифі України. З 371 тарифних ліній, 224 – це сільськогосподарські товари (61% загальної кількості тарифних ліній, зазначених у документі СОТ), 147 – промислові товари (39%). Водночас, судячи з інформації з відкритих джерел, Україна не подала пропозиції щодо бажаного рівня тарифних ставок. Для уникнення негативної реакції з боку міжнародного співтовариства країні-ініціатору запровадження захисних заходів, як мінімум, потрібно надати необхідну доказову базу, що переконувала б торговельних партнерів у відсутності факту недобросовісної конкуренції [12].

Україні як члену СОТ, що нещодавно приєднався до цієї організації, необхідно скористатися досвідом розвинутих країн і на цій основі будувати відповідне інституційне середовище та набувати власний досвід застосування надзвичайних заходів захисту.

У поєднанні з активною політикою стимулювання вітчизняних виробників заходи захисту створюють умови для ефективного імпортозаміщення на відповідних товарних ринках та для покращення торговельного балансу країни. У березні 2013 року Посольство США в Україні заявило, що більш ніж 100 країн – членів СОТ висловили занепокоєння діями України [12]. Подавши у СОТ непідготовлену належним чином пропозицію, Україна не змогла ефективно представити національні інтереси у СОТ, зазнала серйозних іміджевих втрат, що потенційно знижує інвестиційну привабливість українських проєктів. Відсутність повного пакету пропозицій негативно вплинула на ставлення до України як до партнера. Крім цього, це призвело до затягування процесу змін тарифних ліній на невизначений, проте доволі значний період [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У теперішній час роль своєрідного кодексу поведінки уряду у сфері регулювання зовнішньої торгівлі, єдиного колективного багатостороннього торговельного договору, який є основою в багато чому уніфікованому правовому простору, є правовий пакет СОТ, на якому і базується міжнародна торговельна система.

СОТ є не стільки метою, скільки інструментом досягнення найбільш пріоритетних орієнтирів розвитку економіки. Україна, як і інші країни, може вступити в цілий ряд блоків та угруповань у рамках СОТ, що має сприяти збільшенню ваги нашої країни у цієї міжнародної організації, а тим самим і підвищенню глобального виміру національної економіки.

#### Список літератури:

1. Методические материалы по вопросам, связанным со вступлением и участием Российской Федерации во Всемирной торговой организации (ВТО). – М., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rosmintrud.ru/docs/mintrud/employment/8/VTO.doc>.
2. Дюмулен І.І. Декларация Бали. Итоги Девятой конференции ВТО, Бали (3-7 декабря 2013 года). Интересы России / І.І. Дюмулен // Российский внешнеэкономический вестник. – 2014. – № 2. – С. 3-25.
3. Горянська Т.В. Світова організація торгівлі: механізм стимулювання експорту і захисту внутрішнього ринку / Т.В. Горянська // Наукові труди ДонНТУ. Серія: економічна. – 2001. – Вип. 40-3. – С. 233- 243.
4. Горяинова В. В. Урегулирование торговых споров в условиях глобализации (экономический аспект) / В.В. Горяинова // Автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.14. – М., 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ieras.ru/diss/avtoreferat1.docx>.
5. Оболенский В.П. Присоединение к ВТО: задачи переходного периода / В.П. Оболенский // Российский внешнеэкономический вестник. – 2012. – № 7. – С. 3-14.
6. Долгов С.І. Развитие процесса глобализации и деятельность ВТО / С.І. Долгов // Российский внешнеэкономический вестник – 2013. – № 8. – С. 3-11.
7. Дюмулен І.І. Восьмая министерская конференция Всемирной торговой организации (15-17 декабря 2011 года) и концептуальные проблемы дальнейшей деятельности ВТО / І.І. Дюмулен // Российский внешнеэкономический вестник. – 2012. – № 2. – С. 3-11.
8. Лихачев А.Е. Новые явления и процессы в сфере регионализации мирового хозяйства / А.Е. Лихачев, А.Н. Спартак // Российский внешнеэкономический вестник. – 2013. – № 5. – С. 20-27.
9. Результаты девятой Министерской конференции ВТО и взгляд в будущее. Специальный выпуск. // Мосты. Международный центр по торговле и устойчивому развитию – 2014. – Вип. 1. – С. 30.
10. Загашвили В.С. Балийская конференция дала новый импульс Дохийскому Раунду ВТО. Актуальный комментарий / В.С. Загашвили // ИМЭМО. – 2013. – С. 3.
11. Rose A. Do we really know that the WTO increases trade? / NBER working paper series/ October 2002.
12. «Щодо окремих аспектів використання механізмів СОТ для захисту інтересів національних товаровиробників». Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua).

**Держач Т. В.**

Международный гуманитарный университет

## РОЛЬ ВТО В ГЛОБАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИК

### Резюме

В статье рассматривается принципиально новый подход к анализу роли ВТО в мировой экономике с использованием понятия глобального измерения национальной экономики. Анализируется отличие Декларации Бали от привычных документов ВТО и позиционирование в мировой торговле развитых и развивающихся стран.

**Ключевые слова:** ВТО, глобализация, Декларация Бали, глобальное измерение национальной экономики, синергетический эффект.

**Derkach T. V.**

International University of Humanities

## THE ROLE OF THE WTO IN GLOBAL DIMENSION OF NATIONAL ECONOMIES

### Summary

The article considered a fundamentally new approach to the analysis of the role of the WTO in the global economy using the concept of a global measurement of the national economy. Analyzed the difference Package to Bali from the usual documents of the WTO and the ratio of world trade in developed and developing countries.

**Key words:** WTO, globalization, the Bali Declaration, the global dimension of the national economy, synergistic effect.

---

УДК 338.439

**Кардаш О. Л.**

Національний університет водного господарства та природокористування

## ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Виділено індикатори стійкості продовольчої безпеки. Проведено діагностику індикаторів стійкості системи продовольчої безпеки України. Розроблено рекомендації щодо підвищення стійкості системи продовольчої безпеки України.

**Ключові слова:** стійкість, продовольча безпека, самозабезпеченість, продовольчі резерви, волатильність.

**Постановка проблеми.** Продовольча безпека є системоутворюючою категорією, яка вимагає детального вивчення її сутності з використанням системного підходу, що дозволить концептуально вірно визначити національну стратегію її досягнення.

Досягнення продовольчої безпеки слід розглядати як специфічну властивість динамічних систем, як комплексний критерій оцінювання її якості, який визначається станом кожної з її підсистем. Тільки стійка система продовольчої безпеки може виконувати покладені на неї функції, гарантуючи національну безпеку та добробут населення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання дослідження стійкості системи продовольчої безпеки України розглядалися у роботах вітчизняних учених О.І. Гойчук, В.А. Ільяшенко, П.Т. Саблука, О.В. Скидана. Серед зарубіжних науковців слід відзначити В. Агаєва, З. Ільїну, А. Калініна. Однак на сьогодні не розроблено чітких методичних рекомендацій щодо оцінювання індикаторів стійкості продовольчої безпеки та відсутні механізми державного регулювання її забезпечення.

**Мета статті.** Основною метою роботи визначено проведення дослідження стійкості системи продовольчої безпеки на основі виокремлених індикаторів та проведеного їх оцінювання.

**Виклад основного матеріалу.** В умовах стрімкої глобалізації та поглиблення світової продовольчої кризи стратегічно важливою і основною умовою

збереження економічної стабільності, соціальної стійкості та суверенітету України є забезпечення її продовольчої безпеки. Особлива роль в реалізації даного завдання належить комплексній оцінці складових продовольчої безпеки: доступності, достатності, стійкості, якості та безпечності.

Оскільки стійкість є системною категорією, стан якої формується в результаті взаємодії великої кількості показників, тому при її оцінці, на нашу думку, необхідно враховувати їх комплексний взаємовплив. Відповідно, пропонуємо оцінювати стійкість системи продовольчої безпеки України за допомогою індикаторів:

- індекс самозабезпечення продуктами харчування;
- індекс запасів зерна;
- індекс волатильності.

Однією з умов стійкості системи продовольчої безпеки України є досягнення нею самозабезпечення основними продуктами харчування. Продовольче самозабезпечення передбачає задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок продуктів вітчизняного виробництва, що обумовлює незалежність держави у задоволенні базових потреб своїх громадян.

Основною продовольчого самозабезпечення України виступає розвиток сільськогосподарського виробництва. Динаміка індексу обсягів сільгоспвиробництва, а також індексів виробництва продукції рослинництва та тваринництва представлена на рис. 1.